

2022-01-28

Sektionen för planering, säkerhet och miljö
Kristina Isacson
Christina Thulin

Finansdepartementet
Miljödepartementet

Stärkt nationell samordning och dialog genom förändringar i riksintressesystemet

Låt riksintressesystemet återfå sin funktion

Riksintressesystemet är ett av statens viktigaste instrument för att påverka och bevaka intressen av särskild nationell betydelse inom den fysiska planeringen. Däremot har riksintressesystemet, sen det byggdes upp för ett halvt sekel sedan, inte underhållits och utvecklats på ett tillfredsställande sätt. Det gör att det idag inte fyller sin funktion som instrument för dialog mellan stat och kommun om markpolitiska intressen. Det är en brist. Det behövs ett fungerande sätt att föra denna dialog. Därför behöver riksintressesystemet uppdateras och återfå sin funktion.

Att riksintressesystemet har stora brister har under lång tid påtalats av landets kommuner genom Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Nu påpekas systemets brister också på ett samlat sätt av staten, genom Boverket i en rapport hösten 2021¹.

Stärk samordningen och utveckla dialogen

SKR föreslår därför återigen ett antal åtgärder inom riksintressesystemet. Syftet är att stärka den nationella samordningen och utveckla dialogen i alla led mellan de olika planeringsnivåerna – myndigheter, länsstyrelser, kommuner och i förekommande fall regioner. SKR anser att det krävs tydlig styrning och resurser i det befintliga planeringssystemet. Det behövs däremot inte uppbyggnad av nya strukturer för samverkan mellan myndigheter i frågor som rör fysisk planering, vilket just nu diskuteras av myndigheterna inom Miljömålsrådet. Ett regelverk finns redan på plats. Om alla inblandade parter tar sitt ansvar i systemet, kan det fungera mycket bättre än idag. Samtliga föreslagna åtgärder nedan kan genomföras utan lagändring. Det handlar om statens styrning av sina egna myndigheter.

Hållbar omställning kräver tydliga spelregler

Sedan riksintressesystemet infördes har komplexiteten i samhällsplaneringen ökat och osäkerheterna i planeringen ska hanteras blivit fler. Hållbar omställning av samhället kräver nya ställningstaganden kring hur våra gemensamma resurser ska nyttjas. Bostadsbyggandet måste möta människors efterfrågan liksom utbyggnaden av tillhörande infrastruktur. Fossilfria energisystem och transporter kräver ytterligare elektrifiering, digital kommunikation och mineralbrytning. Utbyggd vindkraft både på land och till havs kan få stor omgivningspåverkan vilket skapar intressekonflikter

---

¹ Översyn av kriterierna för och anspråk på områden av riksintresse. Boverkets regeringsuppdrag att samordna fem myndigheters översyn av riksintresseanspråk. Rapport 2021:14

mellan olika sektorsintressen och påverkar människors livsmiljö. Dessa avvägningar ställer krav på fungerande nationell samordning mellan myndigheter, konstruktiv dialog mellan myndigheterna, länsstyrelserna och kommunerna samt krav på effektiva processer och förutsägbarhet. Riksintressesystemet kan inte vara statiskt. Det måste förändras med sin tid, så att vi löser dagens frågor med aktuella underlag som siktar framåt.

Problemet är tillämpningen

Riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken ska bygga på kunskap om områdets och objekts unika värden och på aktiv dialog mellan stat och kommun. I dialogen ska riksintresseanspråken kunna diskuteras och bedömas mot andra allmänna intressen i samhällsplaneringen.

Riksintressenas storlek och utbredning är ett stort problem. De största utmaningarna kan däremot kopplas till hur systemet tillämpas, vilket även påpekas i den tidigare nämnda rapporten från Boverket. Riksintressemyndigheterna håller inte sina riksintresseanspråk aktuella och relevanta. Det finns också för låg kunskap om riksintressenas roll i planeringsprocessen, vilket leder till sammanblandning mellan utpekande av riksintresseanspråk och respektive myndighets övriga sektorsmål.

Riksintressesystemet bygger också på att olika myndigheters riksintresseanspråk ska samordnas av länsstyrelserna. Idag är dock den samordnande statliga rollen på länsstyrelsenivå svag. Det leder till att avvägningar mellan olika riksintresseanspråk inte görs. Staten blir därmed sektoriellt organiserad hela vägen till mötet med kommunens översiktsplanering. Avvägningen mellan olika statliga anspråk förväntas därmed ske i samband med kommunens planläggning trots att kommunen sällan involverats i samband med utpekanden av anspråk.

Dessa svårigheter behöver adresseras och åtgärdas på statlig nivå, genom riksintressemyndigheternas och länsstyrelsernas uppdrag.

Enkla åtgärder kan ge stor verkan

SKR föreslår återigen ett antal åtgärder för att stärka tillämpningen av riksintressesystemet. Syftet är att få till stånd en bättre nationell samordning och en god, kontinuerlig dialog mellan myndigheterna, länsstyrelserna och kommunerna. Allt med målet att få den fysiska planeringen att fungera bättre, med den bästa användningen av mark och vatten för ögonen.

Det är helt enkelt hög tid att se till att riksintressesystemet används på ett sätt som motsvarar dagens samhällsutmaningar. Allt detta kan åtgärdas av staten genom styrning av riksintressemyndigheter och länsstyrelser, helt utan lagändringar.

Förslag till åtgärder

- Stärk länsstyrelsernas samordningsroll i riksintressesystemet. Länsstyrelserna behöver tillräckliga resurser och kompetens för att kunna fungera som statens samordnande röst i systemet, och för att föra en öppen och konstruktiv dialog

med kommunerna. Riksintressemyndigheterna behöver samtidigt ges i uppgift att medverka till denna samordning.

- Tydliggör länsstyrelsens uppgift att avge en samlad bedömning. Länsstyrelserna behöver vara tydligare samordnade inom sina egna organisationer, och bättre kunna balansera och avväga mellan olika sektorsintressen.
- Ge samtliga riksintressemyndigheter ett samstämt uppdag gällande hur anspråk tas fram, beslutas och redovisas. Tydliggör också riksintressenas funktion, och skillnaden gentemot myndigheternas övriga mål. Genom en mer enhetlig hantering av riksintresseanspråken på nationell nivå underlättas hanteringen av statens anspråk på kommunal och regional nivå.
- Ge samtliga riksintressemyndigheter i uppdrag att kontinuerligt utvärdera, ompröva och hålla sina anspråk aktuella.
- Ge Boverket i uppdrag att förbättra vägledningen om riksintressesystemet och processen. Vägledningen ska riktas till både riksintressemyndigheter, länsstyrelser och kommuner.
- Ta tillvara den lokala kunskapen vid samtliga förändringar av riksintresseanspråk. Idag finns ingen skyldighet för länsstyrelsen eller riksintressemyndigheten att föra dialog med kommunen i dessa processer. Genom tydligare forum för dialog underlättas hanteringen av riksintressen i den kommunala planeringen.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Knappe
Ordförande